

Ľudobá architektúra z roku 1918. Archív P. Krupku

Náboženský život – z Monografie obce Nová Ľubovňa (2007)

V minulosti si každá dedina vydržiavala aj zvonára a hrobára. Zvonár býval spravidla blízko kostola. Jeho povinnosťou bolo zvoniť každý deň ráno, na obed a večer, vo sviatok, v nedeľu, pri úmrtí a pred búrkou. Zvonári zvonením rozháňali mraky. Zvonára odmeňovali väčšinou v naturáliách. Z každého domu ako odmenu dostal nevymlátený snop jačmeňa alebo ovsu. Dlhoročným zvonárom bol Ján Pavelčík (od Pindra) a po ňom Tomáš Štellmach (od Kubuša), Anton Beňák a jeho synovia. Hrobára vyberalo zhromaždenie občanov, obyčajne zo záujemcov. Boli to občania, ktorí bývali v blízkosti cintorína. Túto významnú úlohu vykonávali Ján Barlík (od Záleša), Peter Repka (od Gardžika), Ján Repka a Ondrej Konkoľ. Cirkevníci boli povinní dodržiavať určité záväzky aj voči kostolu a kňazovi. Okrem toho sa museli podrobiť určitým pravidlám správania sa v kostole. Jedným z nich bolo dodržiavanie určitého poriadku, ktorý určoval zaujatie miesta v kostole osobe alebo skupine osôb.

Kostol (*koščol*) bol počas vyše tisícročného obdobia pôsobenia kresťanstva na Slovensku výlučným centrom obce. Dodnes pôsobí ako miesto konfrontácie človeka s Bohom, so sebou samým a ďalším svetom. Kostol sa tradične priestorovo členil na svätyňu s oltárom, ktorú tu nazývali (*oltoš*) a loď, ktorú nazývali (*koščol*). V neskorších obdobiach pribudol aj tretí vstupný priestor (*babinec*) a priestor v lodi (*chór*). Do priestoru svätyne mohli pôvodne vstupovať len kňaz, miništranti a kostolník (*koščelňik*). Svätyňu od lode oddeľuje stupienok – prah, ktorý tu nazývajú (*gradusek*). Pred ním počas bohoslužieb stávali slobodné panny (*gradušarky*), 4 na ľavej a 4 na pravej strane. Keď sa išlo s procesiou na púť alebo ku kaplnke, niesli na žrdiach sochu P. Márie a sv. Jozefa. Pri týchto príležitostiach boli najviac vyparadené. Na hlavách mali perlové vence a party. Vyberal ich farár. Keď sa niektorá z nich vydala, priebežne ich dopĺňal novými a mladšími. Tu sa mohla postaviť aj panna - snúbenica, ktorej meno čítal farár pri ohláškach. Toto miesto bolo symbolické. Bolo to miesto čistoty a nevinnosti ženy.

Za gradušarkami stáli mladé dievky. Za mladými dievčatami v troch radoch sa zoradovali mladé nevesty. Ako vidíme, deti a mládež mali miesto vpredu. Tento obradový princíp bol príznačný nielen v kostole, ale aj v svadobnom sprievode, v procesii, v zasadacom poriadku pri svadobnej hostine a pod. V malých priestoroch (*kapličkách*), ktoré boli až neskôr pristavené po ľavej a pravej strane k lodi, stáli osobitne školská mládež, dievčatá a chlapci. V laviciach na pravej strane lode sedeli muži v strednom a staršom veku. V prvej sedel obyčajne kostolník, učiteľ a členovia cirkevného výboru. Mladí ženáci sedeli až za lavicami. Pozdĺž lavíc na mužskej strane nestál nikto.

Na ľavej strane lode v laviciach sedeli staršie ženy (*babi*). V prvej lavici na ženskej strane sedeli *ružencová matka* a *ruženčarki*, ktoré sa predmodlievali modlitbu sv. ruženca. Vydaté ženy sa priliš neodlišovali od slobodných dievčat, avšak po výdaji stáli v strednej uličke medzi lavicami. Z uvedeného zasadacieho poriadku vidíme, že centrálné miesto v obradovej komunite sviatostnej bohoslužby mala mladá žena, od ktorej sa očakávalo pokračovanie rodu. Situovanie svätyne –

symbolického miesta Boha na zemi v smere na východ k slnku – k zdroju života a miesto ženy v jeho blízkosti v očakávanej nádeji na narodenie nového potomstva, má nesporne priame súvislosti. V babinci počas bohoslužby stávali ženy s deťmi. Bol to však aj priestor pre poškrvnené dievča (*prespanku*). Tento priestor bol považovaný tiež za symbolické miesto nečistoty. Žobráci - ľudia, ktorí sa považovali za nehodných vstupovať bližšie pred tvár Najvyššieho, s pokorou a bázňou zostávali v tomto priestore počas bohoslužieb. V zadnej časti lode je chór (*na hoře*), kde vychádzali muži v strednom veku a samozrejme kantor (*organista*). Kantorom (*organistom*) v miestnom kostole bol učiteľ. Dlhé roky v kostole kantoroval učiteľ Bočkaj. Občania ho odmeňovali sýpkou obilia a od obce dostával zdarma drevo na kúrenie.

Obyvatelia obce po stáročia viedli zbožný náboženský život. Svedčia o tom náboženské spolky, ktoré vznikli ešte v 2. polovici 19. storočia a existujú aj v súčasnosti. Patrí k nim **Spolok k úcte Sedembolestnej Panne Márii**, ktorý nazývajú *Bratéria*. Založili ho v roku 1858 tesárski, kušníerski, stolárski a kováčski majstri. Podľa uchovaných regúl do spolku boli prijímaní len majstri. K zakladajúcim členom spolku patrili: Ján Štelmach, Stanislav Smek, Ruman Konkol', Kasper Pečarka, Ján Pečarka, Kuba Smrek, Jakub Pavelčík, Jantek Olszavski, Ján Knapík, Martin Habiniak, Janči Zeman, Ján Konkol', Franek Krupka, Tomek Folvarčík, Pavel Repka, Józek Ružička, Tomek Janči, Janči Smek, Jan Štelmach, Štefan Fišer, Šimon Konkol', Gabrijel Smrek, Kasper Wilček, Jozef Wendzuch, Roman Konkol' (*mlynaž*). Pri majstroch nebolo remeslo zaznamenané, osobitne bol označený iba mlynár. Na čele spolku bol predseda (*cechvoter*), ktorý požíval veľkú autoritu. Zo spolku mohol vylúčiť člena, keď mu dokázal, že nežije príkladným kresťanským životom. Povinnosťou každého člena spolku bola pravidelná účasť na nedeľnej svätej omši. Činnosť spolku bola aktívna až do konca 19. storočia. Škoda, že sa do súčasnosti zachoval len prepis zápisníc, ktoré boli písané jedným rukopisom v jazyku slovenskom, poľskom a švabachom. Ich autorom bol Benedik Olszavski. Uvádza sa v nich informácia o zakúpení cirkevných zástav spolku, ktoré sa používali pri pohreboch členov spolku. Na zakúpenie zástav členovia prispievali po 60 grajciarov. V roku 1877 vznikol pre hospodárenie medzi majstrami a tovarišmi v spolku spor. V roku 1888 do spolku vstúpil farár Ján Čumitta, ktorý spor urovnal a činnosť spolku opäť obnovil. V roku 1908 spolok slávil 50. výročie svojho vzniku. Bola to významná náboženská udalosť obce. Jubileum spolku veriaci oslávili s veľkou pompéznosťou. Vo farnosti vtedy pôsobil kňaz František Purtz a na slávnosti sa zúčastnil aj kanonik Ján Čumitta, ktorý vtedy pôsobil v Starej Ľubovni. V roku 1933 spolok slávil 75 ročné jubileum. Slávnosť sa konala v odpustovú nedeľu 16. júla. Počas slávnosti posvätili aj prápor spolku. Posviacku vykonal dekan Andrej Truník z Hniezdneho. Kázeň predniesol farár Michal Stanko zo Starej Ľubovne. Na posviacke a oslavách sa zúčastnili aj vzácní hostia - gróf Ján Zamojsky, okresný náčelník Ladislav Sedlák, notár Emil Hoffelder, majiteľ kúpeľov Alfréd Probstner, komisár Ľudovít Grech, predseda berného úradu Rudolf Jeřábek, advokát Dr. Eugen Havrillay, Dr. Jozef Palmay, Dr. Ľudovít Farkáš, poštový predseda Ján Incinger, Ladislav Polakovič, Emil Dlugolinský, Otto Čsernecký, Anton Kunsch, starosta mesta Stará Ľubovňa Ján Kačur a ďalší, ktorí darovali peniaze na kúpu zlatých klincov do práporu. Pri tejto príležitosti do spolku vstúpil miestny dobrovoľný hasičský spolok. Od roku 1919 až 1944 predsedom spolku bol Roman Konkol'. Dňa 2. 2. 1944 v prítomnosti členov spolku odovzdal agendu uloženú v skrinke spolu s obrazom Sedembolestnej P. Márie novozvolenému predsedovi Karolovi Kmečovi. Sprievod členov spolku preniesol skrinku a obraz do domu nového predsedu, kde zaspievali žalm Velebí duša moja Pána. Počas celého večera vládla medzi členmi bratská atmosféra, poznačená však strachom z prebiehajúcej 2. svetovej vojny.

Zástava spolku sedembolestnej P. Márie z r. 1933. Foto Pavol Sás

V roku 1958 počas účinkovania farára Františka Maguta spolok oslávil storočnicu svojej existencie. Pri tejto príležitosti boli posvätené zástavy fialovej farby a osadená pamätná tabuľa založenia spolku pri oltári Sedembolestnej P. Márie. Na slávnosti sa zúčastnili kňazi a veriaci z celého okolia. Tento spolok má *braterský oltár* Sedembolestnej vo farskom kostole a kaplnku v hornej časti obce z roku 1840.

V roku osláv storočnice zomrel aj jeho predseda Karol Kmeč a novým predsedom sa stal Jeroným Smrek. V roku 1960 mal spolok 217 členov a v roku 1962 230 členov. Počas svojej histórie bol výlučne spolkom mužov. Až v roku 1961 sa v zápisnici uvádza, že za člena spolku sa musí po zomrelom mužovi prihlásiť jeho žena a zaplatí polovicu zápisného.

Spolok nakupoval zástavy, prapor, svietniky na oltár, pluviál. Členovia spolku mali zdarma sviečky a zástavy v pohrebnom sprievode. Za živých členov spolku sa každoročne na sviatok sv. Jozefa konali omše, za mŕtvych členov spolku každý rok v mesiaci septembri. Spolok po 149 rokoch funguje aj v súčasnosti. Jeho predsedom je Mikuláš Štellingmach. Ďalším spolkom veriacich v Novej Ľubovni je **Braterstvo sv. ruženca**. Založil ho dekan Ján Čumitta v 80. rokoch 19. storočia. Členom spolku určil, aby sa každú nedeľu modlili v chráme svätý ruženec. K povinnostiam členov tiež patrilo, aby sa zhromaždili v chráme každú sobotu a pomodlili sa ruženec a litánie loretské. Jednu členku ustanovil za predstavenú, ktorú nazývajú ružencová matka. Jej povinnosťou bolo viesť modlitbu sv. ruženca. Predmodlievala sa ruženec aj pri zomrelom. Tento spolok mal bielu (*braterskú*) zástavu s obrazom P. Márie a Božského Srdca Ježišovho. Túto zástavu používajú pri pohreboch členov spolku. Nad hrobom člena ružencového spolku predstavená začína spievať pieseň Ružencovo braterstvo. Prvou predstavenou spolku bola Hedviga Konkoľová, rodená Barlíková. Viedla knihu bratstva od roku 1876. Po nej nasledovala Anna Hudáková, rod. Konkoľová, ktorá viedla spolok 20 rokov. Alžbeta Konkoľová, rod. Smreková, bola ružencovou matkou 2 roky. Johana Rúrová, rod. Poľančíková, sa predmodlievala sv. ruženec 23 rokov. V súčasnosti sa v tejto funkcii striedajú Ľudmila Jendrichovská a Angela Žilecká. K náboženskému životu obce každoročne patrili dve **odpustové slávnosti** - so staršou tradíciou na sviatok sv. Jána Evanjelistu, patróna kostola a obce (27. 12.) a mladšia na sviatok Panny Márie Škapuliarskej (16. 7.), ktorej barokový oltár z 1. pol. 18. storočia je umiestnený vo farskom kostole.

Veľkou slávnosťou obyvateľov obce bola ich osobná účasť na **pútiach**. Duchovnú atmosféru púti umocňovali veriaci aj svojim zovňajškom - slávnostným, bohato zdobeným odevom. Ústrednou udalosťou cirkevného roka bola účasť na pútnickom mieste na Mariánskej hore v Levoči na sviatok Navštívenia Panny Márie (2. 7.). Okrem nej sa zúčastňovali na odpustových slávnostiach v Kolačkove na Kalvárii na sviatok Nanebovzatia Panny Márie (15. 8.) a v Starej Ľubovni na sviatok Premenenia Pána (6. 8.). Cirkevníci - účastníci púti sa zoraďovali do sprievodu - procesie. Platil tu ustálený zoraďovací poriadok. Na čele sprievodu kráčal miništrant alebo mládenec s krížom, ktorý bol ozdobený kyticou živých poľných kvetov, zviazaných bielou stuhou. Za ním sa zoraďovala školská mládež v radoch po 6-8 detí. Za mládežou nasledovalo 8 dievok, vyparádených v slávnostných krojoch s partami na hlave. Nazývali ich *gradušarki*. Prvá štvorica na žrdiach niesla sochu P. Márie, druhá sochu sv. Jozefa. Za sochami postupovali 6 mládenci so vztýčenými cirkevnými zástavami (po 2 biele, červené, zelené). Až následne sa pripojili muži. Kňaz, kantor, miništranti a kostolník kráčali za mužmi. Sprievod uzatvárali ženy. Pútnické piesne predspevovala predstavená miestneho ružencového spolku, ktorá sa tiež premodlievala aj modlitbu sv. ruženca

Svätá omša pri príležitosti 50. výročia sobáša (70-te roky). Archív V. Kaletu

Cakanie na procesiu z Levoče v roku 1965. Archív P. Pavelčíka

Procesia na sviatok Božieho tela. Archív J. Konkofa

JPosvätenie zástav Spolku Sedembolestnej Panny Márie (1958). Archív Jána Konkola

Z vianočných sviatkov, ktoré tu nazývali „Godi“, mal najväčší význam Štedrý večer (24. 12.) – (Vilija). Od rána všetci pracovali na príprave štedrovečerných jedál a štedrovečerného stola. Gazdiné s dievkami piekli a varili, muži so synmi sa starali o gazdovstvo a prípravu krmiva na sviatky. Ženy piekli pečivo – chlieb, (*kuski a paski*) – záviný z kysnutého cesta plnené makom, tvarohom, sušeným ovocím, lekvárom. Typickým vianočným pečivom z kysnutého cesta boli opekance (*bobaľki*). Veľkú pozornosť venovali úprave stola. Prikryli ho pekným bielym obrusom a pod obrus vložili menší chlebič, aby v dome nechýbal po celý rok. Na štedrovečernom stole bolo viac jedál a mali symbolizovať hojnosť v budúcom roku. Počet a druhy štedrovečerných jedál neboli v každej rodine rovnaké - opekance – bobaľky s makom, fazuľa na husto so sušenými slivkami, kapusta na husto s hubami, ryža s mliekom, pirohy, ryby a pod. Pred jedením z každého jedla odobrali pre dobytok, aby aj on vedel, že sa Ježiško narodil. Počas večere muselo byť v izbe ticho. Deťom sa hovorilo, že kto počas večere rozpráva, toho cez leto počas pasenia kráv bude hájnik (*hajtol*) pokutovať. Na Viliju v izbe na dlážku rozložili ovsenú slamu. Pred večerou sa umývali vo vode, v ktorej boli peniaze. Po večeri muži doniesli do izby jedličku, ktorú ozdobili orechmi, jablčkami, kúskami repy obalenými staniolom ako salónky a drobnými kúpenými ozdobami. Vianočný stromček zavesili na stredný stropný izbový trám. Po večeri sa deti vybrali do domov susedov, príbuzných a známym pospievať a vinšovať (*po špjevancu*). Po celej dedine sa ozýval radostný spev. Súčasťou štedrovečerných zvykov bolo chodenie s betlehemom. V tejto tradícii pokračujú aj súčasníci. Anjel, Kubo, Fedor, Stacho a junák po domoch predvádzali betlehenskú hru. Počas koledovania bolo na stole obilie alebo najkrajšie klasy obilia za svätým obrázkom, aby sa také urodilo aj v budúcom roku.

Tradičnou ľudovou piesňou Vianoc bola pieseň „*Na voľej doliňe, v gusteľ kšaciňe...*“ Potom vypili po štamprlíku hriatej a šli spať, lebo včas ráno na sviatok Božieho narodenia sa zúčastňovali na pastierskej svätej omši. Sviatok Božieho narodenia (25. 12.) bol najväčším sviatkom v roku. V tento deň sa nechodilo na návštevy. Dospelí si vinšovali a navštevovali sa až na sviatok sv. Štefana (26. 12.). Zásadne chodil vinšovať dolný sused k hornému, aby nešlo gazdovstvo dolu vodou. Do domu nesmeli prísť ženy alebo chorí a starí ľudia, pretože by rodine priniesli nešťastie. Mládenec sa chystal na zálety (*frej*). Štefanská zábava bola príležitosťou, na ktorej si mládenec vyberal budúcu životnú partnerku. Po sviatkoch pomaly prichádzali fašiangy a bolo sa treba ženiť.

Ďalší deň bol sviatkom sv. Jána Evanjelistu (27. 12.), ktorému je zasvätený farský kostol v Novej Ľubovni. K patrónovi spievali zas túto pieseň: „*Šventi Jaňe Evanjelista, proš za nami Jezu Krista Panej Mariji Sina...*“

Na sviatok Mláďatok (28. 12.) chodili chlapi šibať vřbovými prútmi, ktorými šibali nielen deti, ale aj dospelých, aby boli zdraví.

Na Silvestra (31. 12.) rodina znovu spoločne večerala rovnaké jedlá ako na Štedrý večer. Modlila sa ďakovné modlitby za predchádzajúci rok a túžobne očakávala príchod Nového roka. O polnoci sa z veže kostola rozozvučali všetky zvony. Nový rok sa niesol v znamení vzájomného vinšovania a veselien sa.

Posledným sviatkom vianočného zvykoslovného cyklu je sviatok Troch kráľov (6. 1.). V kostole sa doteraz svätí voda, v minulosti aj soľ a krieda. Ľudia vodou vykropili celý dom, maštal', nalievali ju do studne. Kriedou písali na dvere iniciály G.M.B. a tri kríže. Kriedou robili aj znaky na dvere, ktoré mali odolávať chorobe - moru. V tento sviatok chodili koledovať (*po kol'ade*) farár, kantor, kostolník a miništranti so spevom: „*Pána Krista narodenie, stalo sa nám na spasenie... Radujme sa, veselme sa v tomto novom roku...*“

Kňaz posvätil dom svätenou vodou a okadil kadidlom. Po ich odchode mali najväčšiu radosť deti. Mohli si zo stromčeka zobrať cukríky, samozrejme, ak tam nejaké boli.

Na Hromnice (2. 2.) sa v kostole aj v súčasnosti posväcujú sviece. Sviece mali ochrániť dom pred bleskom. Zapaľovali ich počas búrky a ich účinok zosilňovali modlitby, zarietacie veršičky, prežehňávanie a zvonenie zvonov. Pri búrke zvonil zvonár Pavelčík (*Pinder*) s malým a stredným zvonom. Z okien veže sledoval mračná, a keď videl, že je zle, kričal svojej žene: „*Gena, cahaj veľký!*“

Na Blažej (13. 2.) chodili do kostola posväcovať hrdlá dvoma prekríženými zapálenými sviecami, ktoré kňaz držal pod bradou. Prosebná modlitba mala privolať žiadaný účinok – ochraňovať veriacich pred chorobami hrdla.

Vianočný vinš:

„*Vincujem Vom scinšce, zdrovje na to Boze narodeže, zebi še Vom dol Pon Jezus docekač drugego Bozego narodežeň pši scensču, pši zdrovju, pši dobrim pokoju v hojnejsiv zdropsiv rokav, jak me po te roki zazili. Pochvaleni benč Pon Jezus Kristus.*“

Po vinši vinšovník trikrát podskočil.

Oltárik na sviatok Božieho tela. Archív V. Hudáka

Oslava sviatku Božieho tela v 70. rokoch 20. storočia. Archív Ľ. Konkoľovej